

O chudobě v české a slovenské společnosti. Uspořádal Petr Mareš

Brno, Masarykova univerzita 1995. 147 s.

Konference na stejné téma, jaké je avizováno v názvu anotované publikace, se uskutečnila na půdě Filozofické fakulty v Brně 10.-11. dubna 1995. Vydání sborníku referátů z ní podpořila Grantová agentura ČR. Jsou v něm zastoupeny příspěvky téměř všech významných odborníků, kteří se v Čechách a na Slovensku (konference byla mezinárodní) zabývají chudobou.

K pojmu chudoba se v úvodním článku vyslovil I. Možný a v závěrečném eseji z roku 1968 (!) básník Ivan Jelínck, který vymezil rozdílnost chudoby a bída. K fenoménu chudoby v sociologických výzkumech se vyslovil P. Machonin. Nad relativizací nazírání na chudobu z pohledu lidí dobrovolně skromných se zamyslela H. Librová, o konsensuálním přístu-

pu k chudobě rozmýšlejí P. Mareš a L. Rabušic. Obsah příspěvků se zaměřil na oblast sociální reformy v ČR (Z. Konopásek), na chudobu z aspektu feminizace (M. Bartošová, M. Hiršl), na životní strategie osaměle žijících občanů (V. Mojžíš), na nezaměstnanost ve vztahu k chudobě (T. Sirovátka). Vymezit charakteristiky chudoby a srovnat ji v mezinárodních kontextech se zdařilo J. Večerníkovi a v dalším příspěvku M. Tučkovi. Slovenští kolegové přispěli do sborníku referáty o otázce venkovské chudoby na Slovensku (S. Buchta), životním minimu (H. Woleková) a rámcovou deskripci sociálních problémů jedné z nejvíce sociálně ohrožených obcí na Slovensku – Rudňan (I. Vašečka, M. Vašečka, I. Breierová).

Sborník vyšel v nákladu 150 výtisků a lze jej získat na Škole sociálních studií FF MU, Arne Nováka 1, 660 88 Brno.

Jitka Stehlíková

Population and Development Review

Volume 20 (1994), Number 2

Kolik lidí může uživit Země? (Vaclav Smil). Ačkoli vědci provedli již řadu pokusů odhadnout úživnostní kapacitu Země, vlastní komplexnost nutričních, environmentálních, zemědělských a ekonomických proměnných činí veškerá konečná a jednoznačná vysvětlení diskutabilními. Naopak opatrnější určení všech důležitých faktorů, omezených na období dvou nebo tří generací, může odhalit zajímavé perspektivy. Tím opravdu nejdůležitějším výsledkem podobného cvičení je identifikace podstatného plýtvání (inefficiencies) v produkci potravin a ve spotřebním řetězci. Kombinací zlepšení agronomických postupů (především efektivnější hnojiva a spotřeba vody), snížení posklizňového odpadu a zdravější stravy (hlavně snížení přísunu tuků) by se mohla pomoci vytvořit odpovídající výživa pro další 3 miliardy lidí, aniž by se musely zvýšit současné investice. Zároveň se zdá, že nejsou žádné nepřekonatelné překážky pro zabezpečení potravy při populaci kolem 10 miliard, již očekáváme do poloviny 21. století.

Růst ženské zaměstnanosti a budoucnost rodiny v industriálních společnostech (Valerie Kin-

cade Oppenheimer). Autorka kriticky hodnotí teoretický i empirický základ populárního názoru, že manželství je v USA upadající institucí a že tento ústup je nevyhnutelným průvodním jevem růstu ženské ekonomické nezávislosti v průmyslově vyspělých zemích. Hypotéza o nezávislosti odvedla pozornost od demografického vlivu podstatného zhoršení ekonomické pozice mužů během posledních dvaceti let. Autorka se zaměřuje především na Beckerovu specializaci a tržní model přínosu do manželství a zkoumá několik aspektů této teorie: historickou spojitost mezi obdobími hlavního růstu ženské zaměstnanosti a trendy v manželském a fertilitním chování; do jaké míry manželské chování v posledních letech odpovídá chování obsaženému v uvedené teorii; a stupeň podpory této teorie na mikroúrovni empirických výzkumů. Článek uzavírá, že makro- i mikroúrovně svědčí o slabosti teorie. Uvádí, že specializace mužské a ženské rodičovské role přivádí nukleární rodiny do rizika, protože je v rodině zřídka víc než jeden odborník daného typu. Zatímco dříve dětská práce zaručovala, produkovala a zabezpečovala způsob, jakým udržet ekonomickou homeostázu v rodinném cyklu a jak zlepšit rodinnou životní úroveň, dnes se s industrializací stává

stále více nepraktickou. A tak adaptabilnější rodinnou strategií je ta, kde pracuje žena.

Proud bohatství a pokles plodnosti v rurálních oblastech Keni (Thomas E. Dow, jr., Linda Archer, Shanyisa Khasiani, John Kekovole).

Omezování populačního růstu ve třech čínských vesnicích (Susan Greenhalgh, Zhu Chuzhu, Li Nan). Poslední mezinárodní přehled čínské fertility naznačuje, že po přechodném vzestupu v 80. letech od konce 80. let fertilita postupně klesá a v roce 1992 dosáhla míry prosté reprodukce. Autoři se znovu zabývali studii tří vesnic v severozápadní provincii Shaanxi a článek se hlouběji věnuje politice a ekonomice tohoto významného vývoje v lokalitě, již znají z dřívějšího výzkumu. Zjistili, že od roku 1988 až do poloviny roku 1993 poklesla plodnost díky zvýšenému důrazu kladenému na plánování porodnosti všech lidí ve vedení na všech úrovních a v menší míře i díky ekonomickému pokroku, který snížil již velmi malé aspirace na plození dětí. Mikrostudie tří obyčejných čínských vesnic nám dává dramatickou výpověď o změnách, jež probíhají na konci administrativní hierarchie poté, co vedení rozhodne, že prudký populační růst musí být pod kontrolou.

Populační růst a produkce potravin: současné globální a regionální trendy (Tim Dyson). Nedávno bylo vyjádřeno výrazné rozhořčení nad tím, že světová produkce obilovin přestala držet krok se stále rostoucí populací. Autor tvrdí, že pokles celkové produkce obilovin od roku 1984 můžeme z větší části vysvětlit snížením plochy orné půdy na hlavu především v zemích tradičně obilí exportujících. To bylo způsobeno nízkou cenou obilí na světovém trhu. V nejlidnatějších rozvíjejících se oblastech produkce obilí stále roste rychleji než populace. Přesto produkce obilí na hlavu poklesla jak v latinské Americe, tak v subsaharské Africe. A protože obiloviny jsou jen jednou z kategorií potravy, autor

analyzuje i trendy v indexu celkové produkce potravin. Ty naznačují, že produkce jídla ve světě a ve většině jeho oblastí zatím stále roste rychleji, než jaký je populační růst. Ačkoliv je samolibost nemístná, poslední trendy nepodporují současný neomalthusiánský pohled a názor, že průměrná hranice produkce potravin na hlavu se v nadcházejících letech prudce zmenší.

Úmrtnost matek v rozvojových zemích: Srovnání výsledků měření dvou mezinárodních přehledů (W. Parker Mauldin). Stať upozorňuje na nemožnost získání spolehlivých údajů o úmrtnosti matek v rozvojových zemích. Různé mezinárodní přehledy pak udávají velmi odlišné míry a indexy úmrtnosti matek (maternal mortality).

Parita a bezpečnost: simulační studie podpory ve stáří v rurální Číně (Lin Jiang). Rychlé stárnutí čínské populace, důsledek drastického omezení fertility a snížení mortality v posledních desetiletích, vyvolalo vážné pochybnosti o vhodnosti čínského rodinného systému podpory starých, zvláště těch ve venkovských oblastech, kde jen málo přestárých může pobírat důchod. Budou rodiny samotné schopny nést zvyšující se zátěž péče o přestárle rodiče, zvláště v době, kdy děti čínského baby-boomu přijdou do důchodového věku (v první polovině příštího století)? Studie se snaží odpovědět na tyto otázky a zkoumá, co všechno čeká jednotlivé domácnosti v rurálních oblastech Číny, při řešení odpovědnosti vůči svým rodičům. Výsledky simulačního cvičení naznačují, že ačkoli se odpovědnost o přestárle v první polovině dvacátého prvního století výrazně zvýší, bude většina domácností v kterékoliv dané době čelit pouze mírně zvýšenému břemenu dlouhodobé závislosti. Proto může být připravena škála nejrozumnějších opatření na pomoc těm rodinám, které budou nejvíce postiženy, za poměrně nízkých nákladů státu.

Iva Křížová